

**Anyag – lélek – forma
„Menyegző”**

**Jelenbe ágyazott múlt:
Kortárs népművészet**

**Nemzeti Szalon 2018
Kurátori pályázat**

**Készítette:
Dr. habil. Fehér Anikó DLA**

**Magyar Művészeti Akadémia
Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet**

MMA
MAGYAR
MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

*Új szemmel nézni
a régi képre: ez a
mi alkotásunk.
(Fodor Ákos)*

*A népművészet éltető talaját, elevenítő kútforrását képezi minden leendő magyar
művészetnek.
(Körösfői Kriesch Aladár)*

*Anyag, technika, forma, díszítmény a népművészetben sokkal szorosabban függ egymástól,
parancsol egymásnak, sokkal ritkábban erőszakoskodik egymással, mint a műveltség
magasabb szintjén.
(Viski Károly)*

*Nem a kultúrát, nem a népzeneét kell megmenteni, hanem magunkat. Nekünk van szükségünk
ezekre a csodálatos kommunikációs eszközökre, hogy könnyebben, bölcsebben és
boldogabban élhessünk.
(Sebő Ferenc)*

Konzulens:
Dr. Hámori Katalin művészettörténész, az MMA-MMKI tudományos munkatársa
Koós Pál iparművész, a MOME Design Intézet igazgatója

Háttér, fogalmak. Kísérő rendezvények.

A népművészet fogalma

A népművészet a magyar nyelvterületen a parasztság művészete. A parasztság mint társadalmi réteg ma nem létezik, de vajon élhet-e - tőle függetlenül - a művészete? Lehet-e egyáltalán „élő”, vagy „kortárs” népművészetről beszélni a 21. században? Életben kell-e tartani valamit, aminek alkotó, variáló közege nem létezik, ami már nem „hasznos”, amire nincs idő, amit bátran kiválthatunk korszerűbb technikákkal, anyagokkal? Kitágult (egyben összeszűkült) világunkban, ahol annyi mindenből válogathatunk, fontos-e a sajátunkkal élnünk? Változott-e a népművészet definíciója az elmúlt 100 évben?

Kell-e szeretni azt, ami a miénk? Fontos-e az emlékeink és érzelmeink miatt hozzánk közel álló dolgokat szépnek is látni? Lehet-e szép, ami hasznos, amihez érdekünk is fűződik? Van-e átjárás a (kortárs) művészet és a népművészet között?

Szalon

Eredeti értelmezése: a társasági élet helyszíne, fogadó terem, beszélgető hely. Több mint kiállítóterem, emberek közös gondolkodásának, jóízű együtt levésének színtere. Vajon való-e a népművészet egy szalonba? Lehet-e értelmezni a szalonban a paraszti élet kellékeit és alkotásait?

Nos, az idő múlása, a rendkívüli interdiszciplinaritás – mondjuk ki: keveredés - hozta el számunkra az *igen* választ. Igen, ma lehet mindent keverni, a csokoládé a chilivel a legfinomabb, a szalonna mellé meggyzószt eszünk és a néptáncot, népdalt nagyestélyiben nézzük-hallgatjuk a barokk díszítésű teremben. És a nagyestélyinken akár egy kenyérkelesztő kendő hímzett motívumát fedezheti fel az ehhez értő szem.

Igen, befér a népművészet is a szalonba, mint annyi minden más. Befér, sőt jól mutat, mert szép, igényes, sokoldalú és hasznos. Ilyen eredeti formájában. Ám az idő mindent megmásít, megforgat, átalakít, variál, így ezt is: adhat az alkotásnak más értelmet, más funkciót, készítéséhez más technikát. Alkalmazkodik korához, melyben készül.

Jó lenne úgy megmutatni a népművészetből sarjadó kortárs ipar- és képzőművészetet, hogy csodálójá, a látogató ne leereszkedő, apró mosollyal az arcán nézze, hanem úgy, ahogyan a sajátját nézi, amennyiben magyar az illető: igen, ez az enyém, érzem, tudom, hogy ebből gyökerezem. A külföldi látogató pedig tisztelettel közelítsen felé: lám csak, a magyarok ebben is milyen jók, nemcsak a zenében és a műszaki tudományokban.

Szalonunk a fenti kérdésekre keresi a választ a hozzá illő módon: nem(csak) verbálisan. Képekkel, anyagokkal, alkotásokkal, eseményekkel. Az ezek nyomán bennünk létrejött érzésekkel és elhatározásokkal is szeretnénk igent mondani minden felvetett kérdésre.

Három ponton nyugszik Szalonunk elképzelése: **anyag, forma, lélek**. Az anyagból lesz a forma, a lélek, azaz a teremtő emberi gondolat segítségével. A gondolat aztán önálló életet él: nemcsak készítőjének, de csodálójának fejében is asszociációkat vált ki, hatásokat okoz, véleményt formál, elgondolkodtat vagy éppen felkavar. Mint minden művészetnek, ennek is célja a katarzis kiváltása.

Anyag

Élő, élettelen, állandó, változó, örök, mulékony. Talált vagy készített. Meghatározza az alkotás folyamatát és az alkotás minőségét, funkcióját.

Lélek

Az anyagot és a formát összekötő út. A kettő emberi oldala. Mindaz, ami az előzőekből lesz, emberi kéz által átfogalmazva. Az alkotás rugója, a technika.

Forma

Az anyagból adódik. Határai vannak, csakis olyan lehet, amilyent az anyag megenged. Emlékeztet valamire. Hasznos. Segítő. Megnyugtató, vigasztaló, szép, elgondolkodtató.

Mindezt a hármasságot az emberi élet legnagyobb és leglátványosabb eseménye, a **menyegző**, a hagyományos lakodalom köré építjük.

És mindeközben az idő is megpihen egy kicsit...

Nem lehet a népi tárgyalkotó kultúrát elszakítani a népművészet többi ágától. Van összefüggés a ruha és a tánc, de a mese és a faragás között is. Minden mindennel összekapcsolódik, egyetlen inda vagy vésésnyom, trilla vagy hasonlat sincsen hiába. Feleslegesen nem készült semmi, mindennek oka és magyarázata van. Ezt boncolgatni nem a látogató dolga, inkább a néprajzkutatóké és a művészettörténészé. A kiállítást úgy szerencsés megrendezni, úgy jó felfűzni egy láthatatlan (de jól kitalált) aranyszálra, hogy a látogató jóérzéssel menjen végig rajta, érezve az összefüggéseket, a természetességet és kultúránk egységes ívét, de rendkívül variábilis, sokrétű voltát.

Sok kérdés merül fel, ha hagyományainkra, a tradicionális magyar művészetre gondolunk. Ha tagadjuk, ha nem, a magyar kézműves kultúra befogadása, helyes értelmezése megosztja a szakembereket. Így van ez annak ellenére, hogy a magyar népművészet ismertsége és elismertsége vitathatatlan. Sokhelyütt emiatt tartanak számon minket, a hímzések, faragások, kerámiák, de dalaink és táncaink is gyakran a névjegy szerepét töltik be. Persze, a tudományban, a sportban és más területeken is rengeteg maradandó értékünk van, de a tapasztalat azt mutatja, hogy a látványos, könnyen értelmezhető, megfogható dolgok gyakran nagyobb nyomot hagynak a szemlélőben.

A népművészet a kultúra része - s talán legfeltűnőbb eleme - hiszen az európai néprajzi érdeklődést a felvilágosodás idején legkorábban éppen ez váltotta ki. Az osztálytársadalom magasabb régiói ekkor már olyan távol állottak lélekben-mentalitásban a parasztságtól, hogy annak mindennapjairól, életmódjáról jóformán semmit sem tudtak. Hamarabb figyeltek fel gyarmataik primitív kultúrájú népeinek mindennapi vagy ünnepi tárgyaira, mint saját népükére. A 18 - 19. század nemzeti szellemű költőire, zeneszerzőire és egyéb művészeire a felfedezés erejével hatott a paraszti művészet, amelynek sajátosságait aztán igyekeztek művészetükbe illeszteni. Hatásuk az emberiség kultúrtörténetében kitörölhetetlen nyomokat hagyott. A paraszti művészetnek a művészetekbe való beépülése után a tudományos érdeklődés is elindult a felfedezett kincsek iránt. Az ezeket a jelenségeket vizsgáló tudomány, a néprajz diszciplína lett, megkülönböztetve a szellemi alkotásokat és a tárgyi népművészetet.

Izgalmas, érdekes felfedezés volt ez. Eleinte csak a süvegen a bokrétát látták különféle virágaival, de magát a süveget, s pláne az azt hordó embert nem vették észre. Pedig a

népművészet klasszikus időszakában, létrejött és virágzása idején a paraszti kultúra integráns része volt, eláradt az élet minden területén, nem pedig „bokréta volt a kalapon”.

Népművészet – a magyar nyelvterületen

(Magyar nyelvterületen a továbbiakban a kárpát-medencei és a moldvai magyarság, valamint a velük élő népek alkotta közösséget értjük, melynek kultúrája egyszerre egységes és szerteágazó, ám történelmi okokból egységesen kell kezelnünk és egyaránt szükséges minden elemére figyelnünk.)

A kötelezően elsőként választható szakirodalom, a Néprajzi Lexikon szerint a népművészet *...tágabb értelemben valamennyi népművészeti ágazat (népköltészet, népzene, népi tánc (sic), díszítőművészet, népviselet) elnevezése. Szűkebb értelemben tárgyak művészi megformálása.*

Nézzük azonban az összetett szó tagjait külön-külön is: a **nép** ugyanezen mű alapján a *néprajz központi kategóriája*. A nép olyan önellátó társadalmi réteg, amely nemcsak a létfenntartásához szükséges javakat termeli meg magának, de kultúráját, ezen belül művészetét is.

A **művészet** meghatározása sokkal bonyolultabb. Sokféle szempontból közelíthetünk felé, a legfontosabb: a valóság valamiféle visszatükrözése az alkotó ember szemszögéből. Tehát az ember hozza létre, célja környezetének megváltoztatása, önkifejezés és katarzist kiváltó esztétikai élmény létrehozása. A művészet befolyással van az emberre és az őt körülvevő világra is. Vajon ezen általános filozófiai gondolatsor átvihető-e az általunk egyszerűen *népművészet*-nek nevezett valamire, amivel egyenlőre nehéz mit kezdeni?

A magyar nyelvterületen, melynek művészetével foglalkozik Szalonunk, **a nép tehát egyenlő a parasztsággal**. A parasztember nem tett különbséget használati és „művészeti” tárgy között. Csak azt a tárgyat tartotta meg a környezetében, amivel tudott is mit kezdeni, tehát hasznos volt. Ruházatának díszítése is csak addig a határig ment el, ameddig lehetett vele mit kezdeni adott körülményei között. A mezőszégi női ruha pl. nem tartalmaz sok alsószoknyát, mert a tánc sok forgást igényel, ami nehéz anyagok viselésékor lehetetlen. A palóc sok alsószoknyás viseletben viszont nem kellett sarkon forogni, ám párban igen, és mellé még lépések, térben való mozgás nélküli lábmozdulatok járultak. A parasztember nem választja külön a használati és a műtárgyat, a kettő egy bizonyos fokig azonos. Díszítése is a célszerűséget fokozza, de természetesen függ a szokás hagyományoktól, viselője korától és gazdasági helyzetétől is.

Vannak azonban olyan paraszti alkotások, amelyek díszítettségükben, esztétikájukban túlnőnek a célszerűség határain. A néprajztudomány előszeretettel vizsgálja ezeket úgy, mint népművészeti alkotásokat. Ezek a művek nagyrészt az ünnepekkor elővett ruhák, textilek, edények. Ezen tárgyak díszítettsége nagyban meghaladja a hétköznapiakét, és a valóságban évente csak néhány alkalommal kerültek elő.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy bár nagyok a különbségek, de vannak összefüggések és kölcsönhatások a paraszti tárgyalkotás és a felsőbb társadalmi rétegek művészete között, hisz egymás közelségében éltek. A parasztlányok szolgálóként az úri körökben mozogtak, és láttak, tanultak sokmindent: mintákat és technikákat.

A parasztságnak különböző rétegei voltak, jobbágyok, szabad parasztok, falusi, mezővárosi, cívis rétegek, pásztorok és egyebek. Ám valamennyien önellátók voltak, még a kultúra

megteremtése szempontjából is. Kulturális javaik hagyományos életformájuk felbomlása után is fennmaradtak.

A népművészet tehát a parasztság és a vele többé-kevésbé azonos életformát folytató társadalmi rétegek tárgyalkotó, díszítő, és ábrázoló művészete. Egyaránt figyelünk a kizárólag saját vagy közvetlen környezetük részére alkotó parasztok, pásztorok tárgyalkotásaira, valamint a városi, tanult, céhes iparosok, vagy falun élő háziiparosok, főként eladásra szánt portékáira.

Fontos szempont még a népművészeti alkotások készítőinek felkészültségéről beszélni. Vélhetjük őket autodidaktáknak, vagy olyan alkotóknak, akik örökölték, azaz a családban kapták meg a mesterség első leckéit. Jónéhányan azonban alkotó iskolákban tanulták mesterségüket.

Fontos szót ejteni a népművészet **kommunikációs oldaláról** is. A tárgyak egyértelműen megmutatják, **hol készültek**, ugyanis jelentős táji jellegzetességek, különbözőségek vannak bennük. Az egy-egy régió, tájegységen, kistájon vagy akár egy falun belüli változatok külön mondanivalókat hordoznak. A díszítmények szimbolikája is fontos, nem mindegy, milyen motívum kerül a leánykérő vagy a halotti tárgyakra. A viselet megmutatja tulajdonosa **nemét, korát, társadalmi rangját, családi állapotát, gyermekei számát, funkcióját, a viselés helyét, idejét.** De azt is, hogy éppen **ünnepel-e vagy munkába indul** benne az ember. Mindezek a jelenségek nagyon messze vezetnek, a ma átlagembere nagyrészt semmit sem tud ezekről. Bátran viselünk menyasszonyi dísz nagymama korunkban is a nagyesztélyin, hiszen ezeknek szimbolikus értelméről csak a szakember tud. Úgy vélem, ezt a tudást nem is kell ma már számon kérni, ám érdekes dolog figyelni rá.

Sokan alkalmazzák a manapság divatos definíciót, mely a népzene és a világzene érvényes: *nem tudjuk mi az, de felismerjük, ha halljuk*¹... a népművészetre is: ... *ha látjuk véggel.* Nem fontos pontosan megadni a meghatározást. Érzelmi, politikai vetületektől nem mentes művészeti ágról van szó, valóban maradhatunk annyiban, hogy kis gyakorlattal látjuk egy tárgyon, hogy népművészeti alkotás avagy sem.

A szó szigorú értelmében vett népművészetnek a parasztság eltűnésével együtt vége lett. Elsősorban a téjesítéssel, de egyéb civilizációs, társadalmi és technikai változások miatt megszűnt az éltető közege a 20. század 2. harmadában. A 2018-as Népművészeti Szalon a népművészet fogalmköréhez tartozónak vallja a más kultúrákban country-nak, tribal-nak, rural-nak nevezett alkotásokat is.

Van-e szükség egy letűnt kultúra mesterséges életben tartására vagy sem?

A kérdésre nagyon sok szempontú válasz lehetséges. (Ókori görögök sincsenek már, a klasszika filológia pedig még mindig fontos diszciplína.) A józan gondolkodás minden szempont alapján az igent javasolja, hiszen mértékében, minőségében, hatásaiban, lehetőségeiben és esztétikájában is igen jelentős javakkal állunk szemben, melyeknek szemétkébe dobása népünk múltjának, gondolkodásmódjának tűzbevetésével lenne egyenlő.

¹ Carl Rahkonen Ph.D Music Librarian / Professor, Indiana University of Pennsylvania, USA, Philip Bohlman: A világzene. Magyar világ kiadó. 2004., Mark Slobin: Népzene.

A csupán emocionális, túlzó nacionalista és más, gyakran naiv elképzeléseket hordozó gondolkodás mellett a művészettörténet, a művészetelmélet, a kulturális antropológia, a design és az iparművészet is egyértelműen meg tudja magyarázni, miért kell rendkívül nagy figyelmet fordítanunk a magyarság és a velünk élő kisebbségek művészetére, kultúrájára. Ezen belül most a tárgyalkotó művészet megmutatásának egy lehetősége jelenik meg az egy évig látható kiállítás és a hozzá kapcsolódó egyéb események tekintetében.

A nemzeti jelleg megtartása nem elzárkózást jelent. Épp a népművészet sok évszázados ethnokulturális kapcsolatai mutatják a különböző nyelvű és kultúrájú nemzetek „békés egymás mellett élésének” népi gyakorlatát. Másik kérdés, hogy az egyre inkább Németh László-i értelemben *értelmiségi társadalom*² váló populációk polgárai egyre növekvő szabadidejükben kulturálisan is fogyasztókká válnak-e. A tudományos-technikai forradalom után, különösen pedig a cyber-világ idején egy-egy termék előállításában egyre kisebb százalékban van jelen a kézi munka, ráadásul a „munkás” is szellemi dolgozóvá válik. A jelenség a testi elsatnyulás lehetőségét is magában hordja. Ezek ellen a veszélyek ellen a népművészet felhasználása, a népművészettel való élés az egyik legjobb megoldásnak kínálkozik.

A **kultúra** nem más, mint az emberiség története folyamán felhalmozott értékek összessége, így időről időre gyarapodik, nemzedékek őrzik és adják tovább, tehát szélesebb értelemben hagyomány. Sokféle meghatározásából azt választottam ki, amelyik a néphagyomány értelmezése számára a legkézenfekvőbbnek látszik. Eszerint **a kultúra egy közösség anyagi, szellemi és társadalmi igényeinek összességét, s azok kielégítési módjait jelenti.** A társadalomban működő megtartó és megújító erők harca következtében az igények és azok kielégítési módjai változnak. A tradíció, vagyis a néphagyomány a parasztság kultúrája – tudása, készségei, értékrendje -, amelyben a megtartó erő a domináns, s amelyet az idősebb nemzedék átszarmaztat a fiatalabb nemzedéknek. Ebben a kultúrában azonban megőrződtek más társadalmi rétegek kulturális elemei is. Egy kultúra gyökeres vagy erőszakos megváltoztatásával egy nép karaktere is megváltozik. Ezért mondhatjuk, hogy a néphagyomány a nemzet fennmaradásának és fejlődésének a feltétele. Ez az időben lejátszódó folyamat felmenti ugyan a fiatalokat attól, hogy újból és újból felfedezzék a spanyolviaszt, de nem ment föl senkit a kultúra elsajátításának kötelessége alól. *Kultúrát nem lehet örökölni. Az elődök kultúrája egykettőre elpárolog, ha minden nemzedék újra meg újra meg nem szerzi magának* – mondta Kodály.

Szalonunk a 20. század egyik legnagyobb zsenijének gondolatát is figyelembe veszi. Bartók Béla ismerte a magyar népet, s mivel ő maga zenész volt, hozzá személyesen a legközelebb a muzsika állt, a nép zenéjét vizsgálta. De tudta, milyen a magyar lélek. Ismerte a parasztemberek gondolkodásmódját, érezte belső rezdüléseiket. Ezért tudott egyáltalán gyűjteni. Gondoljunk csak bele, a 20. szd. első éveiben mekkora szakadék húzódott a városi, „nadrágos” és a falusi ember között. Volt olyan parasztember, aki életében nem beszélgetett városival. Bartók és Kodály birtokában voltak valami olyan hatalmas titoknak, amelyet ma is csak keresgélünk: szóra, sőt énekekre tudták bírni a konok, csökönyös, szégyenlős falusi asszonyokat, férfiakat.

Ezután Bartók úgy tudta „beemelni” saját zenéjébe a népdalokat, hogy azt minden arra figyelő embert megérintett. Bartók művészetének alapja szilárd, amely évszázadok alatt

² Németh László: Második szárszói beszéd. 1943

csiszolódott kemény és kíméletlen köveken, következetes, konok magyar emberek lelkén. A szűrő igen finom lyukú volt, ami nem ment át, az a süllyesztőbe (felejtés) került. Csak az a dallam, az a motívum és az a tárgy maradhatott fenn és sokszorozódhatott (variálódhatott) melyet *sokan és sokáig* szerettek, használtak.

Bartókra támaszkodom akkor, amikor Szalonunk fő válogatási elvét megfogalmazom.

Bartók híres előadásai egyikén, melyeket a Harvard Egyetemen tartott Bostonban, beszélt a népzene feldolgozásának módjairól. Bartók itt elmondja, hogyan lehet „beemelni” a paraszzenét a műzenébe. A példa remekül illik a tárgyi kultúra elemeinek a klasszikus iparművészetben és tervezőművészetben való alkalmazására. (Az alap, a legelső forma: maga a parasztdallam, azaz egy eredeti, parasztember által készített díszes tárgy, amihez senki nem nyúlt.)

*...a parasztdallamot minden változtatás nélkül vagy csak alig variálva, kísérettel látjuk el, esetleg még elő- és utójáték közé foglaljuk.*³

*...a zeneszerző nem használ fel valódi parasztdallamot, hanem ehelyett maga eszel ki valamilyen parasztdallam-imitációt.*⁴

...sem parasztdallamokat, sem parasztdallam imitációkat nem dolgoz föl zenéjében, de zenéjéből mégis ugyanaz a levegő árad, mint a paraszzenéből.... Vagyis: zenei anyanyelvéné lett ez a paraszti zenei kifejezési mód: oly szabadon használhatja és használja is, akárcsak a költő anyanyelvét.^{5, 6}

Alapvetően bemutatunk egy olyan tárgyegyüttest, mely **paraszti remekekből** áll, azaz használati- és dísz tárgyak a Néprajzi Múzeum raktárából. Ez egy kisteremnyi alkotás.

Bartókhoz kapcsolódva a tárgyalakításban is megjelölhetjük e három (illetve négy) utat.

Az **elsőre** példa minden olyan alkotás, mely valamely népművészeti alkotást utánoz, annak replikája. Kitűnő alkotások készülnek így, az alkotó folyamat első lépései ezek, az alkotó ember elsajátít egy technikát, melyet aztán használ vagy módosít, tovább gondol, gépesít. Enélkül nem is juthat el a művész saját arculatának kialakításához.

A **második** lépés az, amikor az eredeti anyag, mintavilág megismerése után ehhez hasonlót alkot a művész. (Itt már alkotóművésznek nevezhetjük.) Mintái nem pontos másolatai az eredetinek, ám hasonlítanak rá és látványosan tartalmazznak más elemeket is. Esetleg más funkciót kap az adott tárgy.

A **harmadik** út a legizgalmasabb, kiállításunk tárgyai nagyrészt idetartoznak. Nem látunk már matyórózsát, sem kalocsai virágot, az anyaghasználat sem feltétlenül hagyományos, ám az egész alkotás levegőjéből árad a mű magyar volta. Itt ölelkezik a népi alkotóképzelet a tanult, iskolázott, más területek világában is jártas tudással. Ez az alkotás könnyebben értelmezhető a magyar kultúrkörben nem jártas szemlélődő számára is.

Néhány kifejezés tartozik még ide, melyek gondolkodásunkat segítik:

³ pl.: Bartók: Tizenöt magyar parasztdal. é. n. (Sz. 71, BB 79)

⁴ pl.: Bartók: 27 egyneműkar. 1936-37. (Sz 103, BB 111a)

⁵ pl.: Bartók: A kékszakállú herceg vára. 1911. (op. 11, Sz. 48, BB 62)

⁶ A parasztszene hatása az újabb népzene. Bartók Béla írásai I. Közr. Tallián Tibor. Zeneműkiadó. Budapest. 1989. 140-144. o.

*A népek emlékezete a **hagyomány**. A hagyomány: egy nemzet válasza életkörülményeire, a nemzet igazi személyisége, mellyel az időben önmagához és feladataihoz hú maradhat...⁷*

A hagyomány a múlt továbbvitele. A múltban kialakult, megtapasztalt, alakított és jónak vagy hasznosnak ítélt gyakorlatok fenntartása.

Mindezek mellett fontos tudni, hogy amikor a hagyományos, paraszti művészet, azaz a népművészet múlása, elévülése miatt aggódunk, nem a múltba akarunk visszamenni, hanem a múlt értékeit megismerve, azokat használva, azokkal élve szeretnénk a jelenünket bearanyozni, jövőnket biztosítani.

Tárgyi anyanyelv: anyagi, tárgyi alkotások és eljárások

Kodály Zoltán látta el zenei kultúránkat a **zenei anyanyelv** kifejezéssel. Ez a már korábban is a köztudatban lévő **beszélt anyanyelv** mintájára jött létre. Timár Sándor néptánc koreográfus, az újkori magyarországi táncmozgalom egyik alapítója nevezte meg a **táncos-mozgásos anyanyelvet**, mely megkülönbözteti az egyes kultúrákat kinetikus adottságaik alapján. Én ezen alapok mentén nevezem meg a **tárgyi, tárgyalakotói anyanyelvet**, mely népünk kézzelfogható kultúráját különbözteti meg más kultúrák hasonló céllal létrejött alkotásaitól.

A továbbiakban a **tárgyalakotó népművészettel** foglalkozom.

A kézművesség egyszerre gazdasági és kulturális tevékenység, közösségformáló módszer, személyiségformáló, identitásalakító erő.⁸ Minden népre jellemző a tárgyi kultúrája, az építészettől kezdve az öltözködésig.

Számos tárgyalakotó népművészeti kézműves mesterség létezik a magyar hagyományban s ezeket különböző módokon csoportosítják. Legismertebb az **alapananyag minősége szerinti csoportosítás:**

Élelmiszer alapanyagok feldolgozásával foglalkozó mesterségek

Fa- vagy bőryananyagot megmunkáló mesterségek

Növényi rostanyagot, szőrt vagy szarut feldolgozó mesterségek

Fémekkel dolgozó mesterségek

Agyag- és kőfeldolgozó, üvegekészítő mesterségek

Többféle anyagot egyidőben, egy tárgyon használó mesterségek

A népművészet korszakai

A népművészet történeti képződmény – állítja Csilléry Klára⁹. Értékeléséhez, tanulmányozásához ezt figyelembe kell venni és ebből kell kiindulni.

A népművészet „felfedezése” az általános kultúra számára a felvilágosodás korára tehető.

Az első korszak kb. 1820-ig tart. Ebből az időszakból maradtak fenn az első olyan tárgyi emlékek, melyek már művészi alkotásnak tekinthetőek. Ebben az időszakban elsősorban mértánias stílusú, főként saját célú tárgyak készültek.

⁷ Németh László: A minőség forradalma.

⁸ Mesterségem címere a használható hagyomány, a népi kézművesség stratégiája. HH Bp. 2013

⁹ A népművészet tegnap és ma. A Magyar Néprajzi Társaság vándorgyűlése. Pécs, 1976. szept. 23-26. MNT. 1976. Felelős kiadó: Dr. Andrásfalvy Bertalan.

A második szakasz a 19. szd. közepéig tart, ez a kézművesség virágkora. Ipari, technikai fejlődés, a mezőgazdasági technikák erősödése, közlekedési lehetőségek kiteljesedése jellemzi ezt a korszakot. Persze, hogy erősen hatott ez a tárgyalkotó kultúrák változására és fejlődésére is. Virágminták is megjelennek a geometrikus ábrázolások mellett.

A harmadik, legjobban az *új stílus* névvel illelhető korszak a 19. század végéig tartott. Gazdasági, piaci fellendülés, a háziipar megjelenése, alkotóközösségek virágzása jellemzik ezt a korszakot. Nemcsak virág-, de figurális ábrázolások is megjelennek. Érdemes megjegyezni, hogy ebben az időszakban alakul ki az új stílusú (visszatérő sorszerkezetű, csak kétféle dallamsort használó, leggyakrabban tempo giusto előadásmódú dalforma) és a csárdás mint tánc típus.

A 20. század elejével induló **utolsó klasszikus korszak** a modern ipar adta lehetőségekkel él. Virágdíszek jellemzik az alkotásokat, az emberábrázolás minősége és gyakorisága hanyatlak. Innentől kezdve a változás tempója is gyorsul. Különböző hatások érik az addig szinte érintetlen közegben élő magyar népművészetet, virágkorát éli a néprajzi gyűjtő mozgalom, mindez pedig jelentős hatással van a paraszt tárgyalkotó művészet alakulására.

A népművészet felfedezése a társadalom minden rétege számára a 19. szd. második felében történt meg egész Európában, így nálunk is. A néprajz is ekkor vált tudománnyá, és mivel még gyermekcipőben járt, a képző- és iparművészet jelei fedezték fel a parasztság díszítőművészetét, faragott vagy hímzett használati tárgyait. Mindennek nemcsak kulturális, de gazdasági következménye és haszna is volt, nem beszélve a nemzeti identitást erősítő hatásáról. Természetesen magánemberek is rájöttek, hogy az azidáig lenézett, félreértett, ám a lábuk előtt heverő tárgyak értéket képviselnek és szépek.

1851-ben a londoni Világkiállításon már olyan felhangokat is hallani lehetett, amelyek az ősök művészetéhez való visszatérést sürgették. 1867-ben Párizsban pedig immár megjelent a **háziipar**, amely a múlt értékeit hivatott életben tartani a jelen eszközeivel.

Vikár Béla, az első európai fonográfos népdalgyűjtő az 1900-as évek elején járt Erdélyben, ahol a bánffyhungyadi nagyszasszonnyal, Gyarmathy Zsigmondnéval is találkozott, aki segítette a félénk kalotaszegi lányok nyelvének megoldását, azaz népdalok éneklésére bírta rá őket különböző furmányos eszközökkel, de hímzett mintakincsüket is megmutatták. Ezen az úton Vikárral tartott Herrmann Antal tanár, aki a Néprajzi Társaságban Vikár titkártársa volt. Itt volt Kolozsvárról Radnóti Dezső is.¹⁰

Jankó János, a 19. század végének földrajz- és néprajztudósa nevéhez fűződik a híres mondás: *Hazánkban a néprajz szülei az iparművészet és a háziipar voltak.* Kósa László így magyarázza ezt: *...a népművészeti érdeklődés a századközéptől a világ- és országos kiállításokkal összefonódva bontakozott ki... Igaz, népszerűsítői és művelői egészen az első világháború megelőző éveig majd mind távol maradtak a néprajz központi intézményeitől, tudós csoportosulásaitól. Többek közt ezért illeti a kérdéskört külön fejezet a tudománytörténetben.*¹¹

Verebényi Kincső így fogalmaz: *Nem véletlen, hogy a Magyarországon meginduló iparművészeti oktatást felvállaló Iparművészeti Iskola keretében a 20. század elején Háziipari Szakosztály is alakult. 1907-ben valamennyi kézimunkafajtát tanították itt, vidéki*

¹⁰ Vikár Béla: Erdélyi út fonográfjal. in: Emlékkönyv Kodály Zoltán hatvanadik születésnapjára. Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság. Budapest. 1943. 88. o.

¹¹ Kósa László: A magyar néprajz tudománytörténete. Népművészeti kutatások. Osiris kiadó. Budapest.

munkatelepet működtettek és időről időre tanfolyamokat tartottak például tanítónők számára. Százszámra képezték ki őket azért, hogy tudásukat az iskolákban továbbadhassák a kereseti lehetőség megteremtése reményében.¹² Az intézmény első évkönyve, mely működésének első 50 esztendejét járja körül így fogalmaz: *A Trefort Ágoston által alapított kis „műfaragászati tanműhely”-ből félszázadon át a benne folytatott céltudatosmunka révén a magyar iparművészet hatalmas intézménye fejlődik ki. S szárnyukra bocsátja a kiművelt, istenadta tehetségeket, akik alkotásaikkal meggazdagították a magyar kultúra szintjét s a legnagyobb sikereket hozták haza a világ minden tájáról* – írja Helbig Ferenc.¹³ Az Iskolában 1883-ban indult meg az első kísérleti osztály, Rauscher Lajos, Morelli Gusztáv és mások tervei alapján. Volt fametszészeti, díszítő festészeti és rézmetszészeti, kisplasztikai, fametszészeti, műfaragó, díszítő szobrászat, zománcozás, ékszerészet, lakberendezés – többek között. Az iskola célja a kortárs egyetemes iparművészet és a magyar népművészet elemeit figyelembe vevő újító művészet alapjainak lerakása volt.

A Kiskunhalas büszkeségének tekintett csipke első terveinek készítése Dékányi Árpád (1861 - 1931) nevéhez fűződik, aki a magyar háziipari mozgalom egyik elindítója volt. Neki köszönhető az új magyar varrott csipke sikere is. A terveket ő készítette, a konkrét kivitelezés azonban a halasi születésű Markovits Mária (1875- 1954) keze munkáját dicséri. Ezek a munkák egyedülálló technikával elkészített varrott csipkék voltak, melyek különlegességét a motívumok erőteljes körvonalai adták.

*A „nemzeti háziipar” fogalma jelentette azt a kulcsot, amely történeti és művészi szempontból is összeköthette a múltat a modern kor igényeivel. **A háziipar fogalma azonban kettős értelművé válik, jelentette egyrészt magát a népművészetet - a paraszti, falusi népesség által készített és használt tárgyakat, másrészt a háziipari tevékenység jelentette a népművészet művészi adaptálásának formáit és intézményeit, - vagyis már termelést, piacra szánt termékek előállítását is.***

A népművészet felfedezése és divatja indította el tehát azt a háziipari mozgalmat, amely nemcsak az esztétikai-művészi érdeklődés kielégítését és etnográfiai szempontokat szolgált, hanem állami és politikai támogatással nemzetgazdasági célokat is maga elé tűzött.¹⁴

*A házi és népipar, a népművészet nemcsak etnográfiai érdekesség, nemcsak kultúrtörténeti anyag és stílustanulmány, hanem ... **a nemzeti jelleg kritériuma** ... gazdasági önállóságunk alapja főképpen az önálló nemzeti ipar. Ennek föltétele, talaja a nép tárgyi hagyománya, gyökere és koronája a nemzeti stílus.* – írja Herrmann Antal¹⁵.

A múlt század végi háziipar-támogatás elsődleges célja az volt, hogy ezt a fajta tevékenységet a vidéki, paraszti vagy munka nélküli lakosság tisztességes keresetkiegészítő forrásává fejlesszék. A háziipar ilyen felfogása párhuzamosan fejlődött a kereskedelem,

¹² Verebélyi Kincső: Utak és tévutak a népművészet kutatásában. in: Ethnographia. 2015/1.

¹³ Az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola évkönyve. 1880-1930. Az Intézet ötvenéves fennállása alkalmából szerkesztette Helbing Ferenc E. I. igazgató. https://issuu.com/momekonyvtar/docs/evkonyv_880-1930

¹⁴ Fügedi Márta: Reprezentáns népcsoportok a 19-20. század fordulójának népművészet-képében (Miskolc, 2001) II. A népművészet felfedezése és felértékelődése a századfordulón.

¹⁵ Dr. Hermann Antal: Bálint Benedek művészetéről. (1860–1920) fametsző, grafikus, iparművész. idézi: Tóth Balázs. in: Bálint Benedek és a székely népművészet. Kézdivásárhelyi Székely Társaság. Kézdivásárhely 1910.

népoktatás és ipartámogatás kiszélesítésének igényével. A háziipari mozgalom azonban sem kereskedelmi és szociális vonatkozásban, sem pedig művészi szempontból nem tudott hosszú távú és jelentős áttörést okozni. A vérmes remények, melyeket lelkes ügybarátok jó időn át, legfőképpen pedig az 1885-ös kiállítás alkalmából a magyar háziiparhoz fűztek, nem valósulhattak meg.

Noha a háziipar nem váltotta be a hozzá fűzött - gazdasági vonatkozású - reményeket, mégis fontos szerepet játszik a népművészet felfedezésében, hiszen ráirányította a figyelmet a rég elfeledett népművészeti technikákra, motívumokra, és azokat többé kevésbé intézményes keretek között újra megtaníttatta a régi hagyományt már elfeledő generációkkal - írja Bellák Gábor. Voltak tehát e korszaknak eredményei:

Háziipari szervezeti keretek között indult meg a három legkorábban felfedezett tájegység, Kalotaszeg, Mezőkövesd és Sárköz népművészetének újraélesztése, újrafogalmazása és propagálása is. Megváltozott ezzel az itt élő népesség saját kultúrájához és tradícióihoz való viszonya. Nemcsak szociális és gazdasági biztonságot hozott a lokális népművészeti értékek tudatos újraélesztése, háziiparszerű hasznosítása, hanem kihatott ez a folyamat a lokális identitásra, az énkép pozitív alakulására is.

A népművészet felfedezésének másik vonulata esztétikai-művészi aspektusú.

A historizmus szellemének megfelelően a korabeli művészet stíluseszménye elsősorban formai elemekből építkezett. Az ornamentika, a mintagyűjtemények felértékelődése is összekapcsolja a nemzeti művészet stílustörekvését a népművészettel. A népművészetből is merítő nemzeti ornamentika kialakításának igénye befolyásolta a háziipari mozgalmat.¹⁶

*A Budapest közeli kisvárosba, **Gödöllőre** „kivonuló” művészek által alapított művésztelep – egyben életreform kommuna – 1901-ben jött létre az angol preraffaelisták nyomán Európaszerte kialakuló művész-telepek, illetve életreform közösségek mintájára. A gödöllőiek miként a többi ebben az időben megszülető európai művészközösség a munka, az élet és a művészet valamikori egységét kívánták újrateremteni. A csoport vezéregyéniségei, Nagy Sándor (1869–1950), Körösfői-Kriesch Aladár (1863–1920), Toroczkai Wigand Endre (1870–1945), akikhez számos további művész is csatlakozott. A csoport a természetes, egészséges élet reforméletmódját a társadalmi egyenlőség eszméivel párosította. A művésztelep alkotóit nem stílusuk, hanem művészet- és életfelfogásuk kapcsolta össze.¹⁷*

A telep másik meghatározó személyisége, Nagy Sándor világ- és művészetfelfogása közel állt Körösfői-Kriesch Aladárnak a mindennapi élet és a művészet összekapcsolására irányuló törekvéseivel. Számára nem csak a tárgyi népművészet, hanem a népköltészet is ihlető forrást jelentett.¹⁸

*A népművészet örökségének ez a tudatos, gyakran szervezett és irányított keretekben megvalósult „második élete” azonban elválasztandó a voltaképpen népművészettől; ezt Magyarországon a kialakult szóhasználatban **népi iparművészetnek** nevezzük. A népművészet eszerint történeti jelenség, fennmaradt emlékek és történeti források alapján*

¹⁶ Kása L.: A néprajzi muzeológia kezdeteihez. 1998. 127-138.

¹⁷ Németh András: Az életreform társadalmi gyökerei, irányzatai, kibontakozásának folyamatai. in: Németh András - Pirka Veronika: Az életreform és reformpedagógia – recepció és intézményesülési folyamatok a 20. század első felében. Gondolat Kiadó, 2013

¹⁸ ua.

rekonstruálható a népművészet története, megkülönböztethetők az említett stílusperiódusok.¹⁹

Egyik leginkább elterjedt kézimunka forma a hímzés volt. Lükő Gábor írja a Néprajzi Múzeum Értesítőjében²⁰ 1939-ben:

A történeti szempontokat elsőknek Viski Károly alkalmazta módszeresen hímzőművészetünk vizsgálata közben. Eredményei azonban az etnológia szempontjából negatívak. Szerinte népünk csak 3–400 éve foglalkozik hímzéssel és az úri osztálytól tanulta el azt. Az úri rendben közkeletű nyugateurópai stílusok nyomait már kimutatták népi hímzéseinken, de csak szórványosan találták meg őket. Viski is elismeri, hogy népi hímzéseink gazdag formakincsét még senki sem dolgozta fel rendszeresen. Lükő ez után felhagyva a művészettörténei elemzéssel, pusztán ethnográfiai síkon vizsgálja hímzéseink módszereit, mintáit. Ugyanebben a számban olvashatjuk Latabár Károly írását A magyar népművészet és a magyar iparművészet címmel, mely éppen dolgozatomban egyik kérdését veti fel: ...milyen alapon lehetne bizonyos határig terjedő együttműködést létesíteni a néprajzi tudomány és az iparművészet között, a magyar nemzeti művelődés közös érdekeinek szem előtt tartásával?²¹

Szalonunk pontos megnevezése tehát a hagyományos magyar paraszti kultúra tárgyalkotó ága mai vetületének és fejleményeinek a múltra is figyelemmel lévő, de mindenképpen a jövőbe mutató megjelenítése. Célja a szépség megmutatásán túl a látogatók figyelmének felhívása e kettős arcú kultúra (jelenbe ágyazott múlt) értékeinek használatára akár műtárgyként akár mindennapi kellékként (ruha, lakberendezés stb.).

Folklorizmus:

...a folklorjelenségeknek a hivatásos művészetek részéről történő adaptációja; a folklorizáció korrelatív fogalom párja. Folklor és hivatásos művészetek közt a kölcsönhatás állandó az utóbbiak egész története folyamán, bár jelentősége, intenzitása koronként, alkotókként változó... A folklorizmus nem képezi a folklorisztika vizsgálati tárgyát, bár maga a jelenség fontos forráshoz juttatja a tudományt, amelyet saját feladatai megoldása érdekében nem nélkülözhet.²² Példa erre a világzene jelensége és a népi iparművészet.

A **népi iparművészet** a tárgyalkotó művészet ága. Használati és dísz tárgyak készülnek a népi mesterségek technikájával, azok üzenetét hordozva. Ma már a kortárs művészetek része, időnként „divat”- tá válik, aztán eltűnik majd megint felbukkan.

Sokszínű, sokágú és sokféleképpen értelmezett jelenség ez. Éppen ezért változó a minősége is. Csak a nagyon gyakorlott szem tudja elválasztani az ügyes replikától az egyéni mondanivalót hordozó, de a hagyományt is megtartó művészi alkotást.

Elterjedéséhez, divattá válásához nagyban segített a 70-es évek elején indult tánc ház mozgalom, amely egy jelentős televíziós népzenei vetélkedő után indult útjára²³. Sebő Ferenc, Halmos Béla, Timár Sándor, Novák Ferenc a fő alakjai, ma már az UNESCO legjobb

¹⁹ Néprajzi lexikon címszava

²⁰ Lükő Gábor: A magyar hímző művészet eredete és története. in: Néprajzi értesítő. 1939. Szerkesztette Bartucz Lajos. http://www.neprajz.hu/neprajzi_ertesito/1939.PDF 14. o.

²¹ Latabár Károly: A magyar népművészet és a magyar iparművészet. in: Néprajzi értesítő. 1939. Szerkesztette Bartucz Lajos. http://www.neprajz.hu/neprajzi_ertesito/1939.PDF 60. o.

²² MNL

²³ Röpülj páva. Szerk.: Lengyelffy Miklós. 1969-1970.

gyakorlatainak egyike a belőle kiindult rendszer és oktatási módszertan. A táncházmozgalom nemcsak a táncos mozgásos anyanyelvet hozta felszínre és terjesztette el, de a ruházzkodást és alakberendezést is forradalmasította – amennyiben használhatjuk a szót arra a jelenségre, amikor a forradalom nem a jövőbe, hanem a múltba tekint. A **nomád nemzedék** tagjai elkezdtek népi technikákkal alkotni, jelentős korszakává vált ez a kortárs népi iparművészetnek.

Kérdés, hogy a másolatot (replikát) nevezhetjük-e ma művészi alkotásnak.

Nagy valószínűséggel a hagyományos technikák tökéletes folytatása, a népművészeti alkotások újratereztései nem tartoznak a kortárs népművészet fogalmköréhez. Ezek a háziipar, illetve kézműipar remekei, tehát sokkal inkább iparos alkotások mintsem alkotóművészeti jelenségek.

Műalkotásról akkor beszélünk, ha az alkotó a népi technikák ismeretének birtokában, a mintakincs anyanyelvi szintű tudásával képes új alkotások létrehozására. Ez a bartóki harmadik út, mely nagyon finom áthallásokat, óvatos utalásokat hordoz, szemlélőjétől pedig finom asszociációs képességet, nyitott gondolkodást és művészeti szabad gondolkodást követel. Ezek az alkotások néha nehezebben értelmezhetőek, de éppen ezért maradandóbb emlényomokat hagynak, s ez a művészetnek egy igen fontos kelléke.

Míg a **replikánál** mély tisztelettel adózunk a konkrét kezűgyesség, alkotói tudás előtt, a **modern népi iparművészeti alkotásnál** ez másodlagos. Utóbbinál a fő szempont az ötlet, a gondolat. Az alkotás egésze hagy mély nyomokat, nem feltétlenül az egyes részeinek finom kidolgozása – legyen az egyébként akár egy bármilyen finom kézműves technikával készített darab is. Persze lehet ipari, gépi munka, vagy bármi, a megszokott népművészeti technikáktól mélységesen eltérő alkotói mechanizmus is. **Nem a megalkotásának, létrehozásának a mechanizmusa a lényeges, hanem egészének a hatása.** A modern alkotás sejteti nézőjével, hogy olyan alkotásról van szó, mely a magyar népművészet ismerete nélkül nem készült volna el, s amely olyan üzenetet hordoz, melyet ezen ismeret birtokosa küld.

Érthető azonban bárki, mert általános művészet gyakorlati szempontból hibátlan: jó az anyag kezelése, megfelelő a tervezése, a kivitelezése, a színezése, jó a forma vezetése, perspektívái, stb.

A ma regiszterbe vett népi mesterségek:

bőrműves

csipkekészítő

faművesség

fazekasság

féművesség

hímestojás írás

hímzés

mézeskalács, díszített tészták, megkülönböztetett élelmiszerek készítése

nemezkesztő mesterség

népi ékszerkészítés

népi- és kézműves játékkészítés

régi ritka mesterségek (kékfestő, Gyertyaöntő, bútorfestő, stb.)

szálasanyagok feldolgozása (gyékény, fűz, stb.)

szövés

takácsmesterség

viseletkészítés
cigány hagyományos mesterségek
Hozzátennék még: hangszerkészítő

Mindezek alapján a Hagyományok Háza szervezésében és felügyeletével a népi iparművészeti termékek állíndó zsűrizése, értékelése folyamatos. 2013-ban jelent meg a korábbi NKÖM rendelet módosítása, mely egyértelműen fogalmazza meg a minősítés két összefüggő, mégis szétválasztott kategóriáját.²⁴

A népi iparművészet egyértelműen a folklorizmus körébe sorolható. **A népi iparművészet a tárgyalatnak egy olyan speciális szakterülete, amely az egykori népművészet, hagyományos népi kézművesség számtalan elemét felhasználja, magába olvasztja, és a népművészet kézműves technikáit, motívumkincsét és főleg szellemiségét igyekszik beépíteni a mai tárgyalatba.... a népi iparművészet nem népművészet, legalábbis a szó legszorosabb értelmében!... Hogy mekkora az alkotói szabadság, az elsősorban a tradíciók értelmezésén múlik. Szükséges tehát tovább szélesíteni a népi iparművészetben is a felhasználható források körét, és egyben megengedőbben értékelni az újításokat, a korábban nem kipróbált ötleteket is... azt nézni, hogy az alkotó beszél-e a népművészet, a hagyományos kézművesség nyelvét, avagy sem²⁵.** 44 mesterség érdemelte ki a „**Népi Iparművész**” minősítő címet.

A Szalon része egy **fotó kiállítás** is – illetve lehetnek fotók a falakon elszórtan is. Szocio-fotók, azaz a ma népművészetének megjelenítése. A mai falusi vizuális kultúra jelenik meg rajtuk, amely nyilvánvalóan sokszínű és sokrétű. Minőségük is különböző. De láthatjuk, hogy a háborítatlan továbbadás hogyan megy, azaz pl. a paraszti viseletet levető női közösség hogyan talál olyan ruházatot, amely nagy nyomokban mégis hasonlít az eredetihez, ám városban sem kirívó.

Hogyan rendezik be a házat azok, akik szeretettel emlékeznek elődeikre, ám a modern kor adta kényelemről sem mondanak le szívesen? Mit kezdenek a fiatalok a megtalált ósdi tárgyakkal? Érdekes rész ez, pályázat vagy konkrét felkérés alapján lehet kiválasztani a fotókat.

Összefoglalás: a múlt és a jövő ölelkezik

A jelenben élünk, de múlt nélkül nehéz jövőt építeni. A múlt iránt nemcsak némi nosztalgiával vagyunk, de tudjuk, hogy a jövőbe kell átvinni annak értékeit, ha még látni akarjuk őket. Ezt változtatások nélkül nem lehet megoldani.

A Népművészeti Szalon pontos és használható mintagyűjtemény kíván lenni ehhez. Megmutatja, mit is lehet kihozni régi értékeinkből. Hogyan lehet újat alkotni úgy, hogy a régi is benne van, de nem feltétlenül az dominál. Csak érződik benne, ahogyan a Kékszakálluban a magyar népdal, azaz nem pontosan úgy, ahogyan a parasztasszony éneklé, nem az a hangkészlete, nem olyan a sorszerkezete. Mégis, mindenki tudja, hogy magyar alkotás.

²⁴ A „Népi Iparművész” minősítéshez szükséges alkotások kategóriánkénti megoszlása.
<https://www.hagyomanyokhaza.hu/document/1937/original/download/00140204.doc>

²⁵ A népi iparművészeti alkotások minősítésének megújult szempontrendszere. Hagyományok Háza 2013.
szerk.: Illés Vanda

Kézműves remekeinkkel is ezt szeretnénk üzeni: Európa és a világ része vagyunk sajátos, értékes, műves és szép tárgykultúránkkal.

Kísérő rendezvények, kellékek

Média kampány, sajtótájékoztató

A szalont megtervezett és következetesen végigvitt **média kampány** előzi meg és kíséri, melyhez a közmédiát hívjuk segítségül. Az írott sajtóra és a netes felületekre is támaszkodunk.

Szépen kitalált **sajtótájékoztatóval** kezdünk, ahol többoldalról is bemutatjuk eseményünket. A sajtótájékoztató szóróanyagait kézműves népművészek alkotásaiból választjuk.

A jelentősebb alkotókról az MMA **rövidfilmet** készít szakemberek segítségével, melyet az MTVA kulturális csatornája – célzott időpontban – megfelelő felvezetéssel, reklámmal lead. Ezen filmek alatt rollban fut a kiállítás minden paramétere, megfelelő időközökben. Minden kísérő rendezvényt is bemutat a közmédia, erre szerződést kell kötni.

PR

A Szalonnak önálló **netes portálja** van, mely minden eseményt tartalmaz, de tartalmazza a kiállítás katalógusát is.

Hírlevél készül havonta, ami adott körnek megy, bárki feliratkozhat rá.

Facebook, instagram és egyéb közösségi médiás oldala van a Szalonnak, az eseményekről külön eventek készülnek.

Konferencia

A szalonhoz kapcsolódik egy kétnapos konferencia ősszel, amely a népművészet helyét próbálja megmutatni mai világunkban. Ehhez csak annyira nyúlunk a múlthoz, amennyire feltétlenül szükséges, és igyekszünk elhatárolódni a felszínes, nagy szavakban gondolkodó, „szép és fontos a népművészet”, „őrizzük meg a hagyományainkat” szlogeneket hangoztató, utat nem mutató, semmitmondó előadásoktól.

A konferencia pontos és követhető utat próbál megmutatni, amelyen járva valóban megtaníthatjuk a hallgatóságot észrevenni az igazi értéket (elválasztva az értéktelentől, az esetlegestől, a felszínességtől) a mai alkalmazott népi iparművészetben. Megpróbáljuk felnyitni a hallgatóság szemét az anyag és a forma fontosságára, egymásra utaltságára, valamint arra, hogy a kettőt az emberi lélek köti össze, tehát fontos a kreativitás, az ötlet, a tehetség. A konferenciát az MMA-MMKI szervezheti.

Az előadások köre:

1. Hagyományos népművészet

A magyar népművészet évszázadai (kortörténet a hagyományos paraszti művészetben)

A magyar népművészet megítélése az elmúlt 60 évben

Az anyag problémája az alkalmazott népművészetben

Az idő kérdése a népművészeti alkotások körében - konzerválás
Szimbolika a népművészetben – mai értelmezéssel, a jövőre tekintve
A hagyományos gyakorlatok átvitele, egyszerűsödése
Továbbadás: nevelés, iskolák, gyakorlatok
Szimbólumok, jelentés értelmezés

2. Alkalmazott, a népi hagyományt felhasználó kortárs iparművészet

Újjáalkotás mint lehetőség. Az alkalmazott népművészet szociológiai vetületei, problémái.
Új bor – régi tömlő. Lehet-e új funkciót adni régi tárgyaknak.
Meddig szabad elmenni? Avagy a műbőr autós kabát és a kalocsai matyóminta esete
Kell-e a MOMÉ-n népművészetet tanítani?
Meddig népművészet a népművészet?
Lehetőségek az iparban, a túrizmusban
Divat és hagyomány
Reklám, üzlet

Népművészeti Szalon-zsúr – Múcsarnok Café

Kézműves foglalkozás heti rendszerességgel

A Szalon bizonyos időnként, talán szombaton a közönséget hívja, személyesen. Délelőtt a gyermekeket várjuk, mert **fontos a közönség nevelés.** Fiatal kézművesek kézműves foglalkozást tartanak, ahol a gyermekek kipróbálhatják a különféle technikákat. Egy napon többféle technika is terítékre kerülhet. Az anyagot a ház biztosítja, némi belépőért jöhetnek a fiatalok. Az elkészített alkotásokat hazavihetik. Ez bepillantást enged számukra a mesterségek fortélyaiba. Megfigyelik, megismerik az alkotás folyamatait és megérik annak örömét.

Délután a **felnőtteket** várjuk. Ők alkalmanként valóban elkészíthetnek egy akár viselhető kis ékszert vagy mást.

Filmek

Magyar és nemzetközi válogatás, egy teremben megy a válogatás folyamatosan, itt le lehet ülni – székekre és földre tett szőnyegekre, gyapjúra, akár szalmára is. Filmek az MTVA-tól, a Néprajzi Múzeumtól és más forrásoktól várhatóak.

Beszélgetés a művészetekről

Bizonyos napokon, délután beszélgetős műsorral várjuk a közönséget. Egy-egy népművész mutatkozik be a konferencia teremben. Beszél munkásságáról, közben-közben pedig zenét hallunk egy általa is elismert (lehetőség szerint) világzenei, avagy folk előadótól. A beszélgetést rátermett, a médiában is jártas személy vezeti. A közönségnek is lehetősége van kérdezni, hozzászólni. Ez szintén közönségvonzó tényező. Ha köze kerül az alkotóhoz a múzeumlátogató ember, bátrabban jön el legközelebb is, és ajánlja az eseményt másoknak.

Tánc a Téren

A Fölszállott a páva vetélkedőt is társul hívjuk: sztárjai, nyertesei vezetésével szombatonként **táncházat** tartunk a Hősök terén. Ide számos külföldi is becsatlakozhat, akik aztán megfelelő figyelemztetést kapnak, hogy nézzék meg kiállításunkat is.

Elképzeltető egy előre meghirdetett **Lakodalmos menet** „igazi” menyasszonnyal, vőlegénnyel, vőfélyel, néptáncosokkal, zenekarral.

A tér oldalain sátrakban **árusok** lehetnek, akik zsúrizett népművészeti termékeket árulnak. Ezek az események vonzzák a látogatókat, őket aztán megfelelő marketinggel (szórólapok, felhívások, kikiáltó, stb.) lehet „terelni” a kiállítás felé.

Részvétel a múzeumok éjszakáján

Meghirdetett program az esemény sorozaton belül. Egész éjjel nyitva a Múcsarnok. A mesterségeket ki is lehet ezen alkalommal is próbálni.

Múzeumpedagógia

Célzott tárlatvezetés különböző korosztályoknak. Osztályokat, kiránduló csoportokat is hívunk. meghirdetjük a lehetőséget osztálykirándulás alprogramjaként is az iskoláknak. Különböző művészeti egyetemeknek komolyabb lélegzetű tárlatvezetést is hirdetünk. Ehhez oktatásügyi szakemberek segítségét lehet kérni.

„Hej de jönnek újra, édes...” Világzene – neofolklór - tánc

Világzene – zenevilág. Anyag – forma – lélek a muzsikában.

Hangversenyek és táncestek a Múcsarnokban

Olyan előadók jelennek meg a hangversenyeken, akik újra értelmezik a folklórt. Világzene a szó nemes értelmében. A legjobb világzenei és népzenei együttesek és előadók mellett jelen lehetnek a táncélet jeles képviselői, akik a néptáncot anyanyelvüként használják, de segítségével új formációkat alakítanak ki.

Netes felület – interaktív játszóház nemcsak gyermekeknek

Nyomtatható öltöztető babák, házak berendezéssel tölthetőek le az oldalról. Ezeknek alapja adott, de a gyermekek (vagy felnőttek) színezhetik, díszíthetik az adott tárgyakat. A program felkínál lehetőségeket, tehát a játszó nem tér el nagyon a megfelelő kivitelezéstől.

Vásár

A kiállított művészek árulják portékáikat bizonyos meghirdetett napokon. Itt megrendelés is lehetséges. Ezzel az a célunk, hogy a használati tárgyak ill. a műtárgyak

Hagyományos népművészeti kiállítás a Néprajzi Múzeummal közösen.

Különös tekintettel a mintakincsre és az anyag sokszínűsége. A Néprajzi Múzeum munkatársainak, szakembereinek segítségével kell ehhez.

Népművészeti hatások a kortárs képzőművészetben

Olyan kiállítás is állhat az előző mellett, amely a Múcsarnok sokéves gyakorlata alapján a kortárs képzőművészetre fókuszál, jelen esetben a népművészet szemszögéből.

Kiállítás a Népművészet mestereinek munkáiból

Ezek az alkotók az eredeti formákat eredeti anyagokon keresztül, eredeti technikával valósítják meg. Ám munkáik valóban mesterremek, hibátlanok és szépek.

Elképzeltető egy olyan kiállítás is, ahol fotókkal, installációkkal azt mutatjuk be, hogyan érvényesül tárgyi népművészetünk a világban. Események, díjak, elismerések külföldről.

Katalógus

Ötletes, szép katalógust kell készíteni, amely tartalmazza a kiegészítő, társuló programokat, a netes elérhetőséget stb. Ennek formája mára kiforrott, nem kell változtatni ezen. De javasolok mellé egy könnyebben kézbe fogható, az egyes termeket nagyvonalakban bemutató, kis néprajzi útmutató füzetet, az alkotók nevével.

A szalon felépítése

Salonunk nem kíván bús nosztalgia lenni. Inkább felhívás, felajzás, ötletbörze, felkavaró – hívogató látvány- és eseménytár.

Azt kívánja megmutatni, hogy egy letűnt kor (a parasztság mint társadalmi osztály létezésének kora) alkotásai, értékei, módszerei, gyakorlatai hogyan menthetők át korunk speciális létformájába. Miután a letűnt kor értékeit hosszú idő rostálta és jónak, szépnek mutatkozott, badarság lenne azt elhajítani. Meg kell keresni azokat a lehetőségeket és módokat, amelyekben ezek a régmúlt időket idéző dolgok életre vagy új életre kelhetnek.

Vannak olyan tárgyak/technikák, amelyek semmilyen változást nem igényelnek, előállításuk és használatuk is azonos évszázadok óta. (Pl. kerámia tárgyak) Vannak olyanok, melyeket más módon, más technikával készítünk ma már, de használatuk azonos az eredeti funkcióhoz. (Pl. nemez tárgyak, bizonyos hímzések.) Legizgalmasabb a 21. század embere számára azonban azon tárgyak együttese, ahol sem az anyag, sem az előállítás technológiája nem azonos a századokkal korábbihoz, mégis érezzük eredeti hangulatát. Izgalmas, érdekes, újszerű és vonzó tárgyak készülnek így, melyek gyakorlati hasznosságukkal és szépségükkel egyaránt felhívják a figyelmet magukra. Ilyenek a műanyag fonott ékszerek, a hagyományos formát mutató géppel készült műtárgyak, az akár műanyagból készült praktikus ruhaneműk és mások.

Nem szeretnénk bánatos nosztalgiát csinálni látogatóink szívébe! Nem az a cél, hogy a látogató azt érezze: ez sincs már! De jó és szép volt régen! Inkább ezt várjuk tőle: milyen jó, hogy ilyen gazdag népművészetünk volt, a ma művésze mimindent tanulhatott ebből! Milyen jó, hogy a technika, anyaghasználat ennyi mindenre sarkalta őt! Haza szeretném vinni, szeretném én is kipróbálni ezt a technikát! Ilyen muzsikát fogok hallgatni, mint ami itt volt! Megtanulok táncolni, hisz az nagyszerű dolog!

Ez lenne kiállításunk legnagyobb eredménye. Ha a ma embere rájönne saját múltjának, ősei kultúrájának nagyszerűségére úgy, hogy azt a mai keretek között veszi észre. **Nem néprajzi múzeumot** akarunk csinálni, bár kétségtelen, pár tárgyat onnan kölcsönzünk. **Nem mesterségek vásárát**, ahol praktikus tárgyakat válogat magának az ember. **Művészeti alkotásokat szeretnénk kiállítani, amelyek katarzishoz juttatják a látogatót.**

Az a **művész**, aki tudja honnan jött és hová tart. Aki élvezi, szereti az ősök alkotásait, de jól megismerve azt, úgy adja át kortársainak, hogy azok örömeiket leljék benne.

Jó kézbevenni egy szépen esztergált fatárgyat, egy jól leszövedt kelméből megvarrott párnát, jó inni egy egészséges agyagból készített kerámia ibrikből, de 2017-ben ezen túl kell lépni.

Örök bánattal, nosztalgiával semmire sem megyünk. Végül is ugyanazt kell csinálnunk, amit régen! A 18.-19. század parasztsága is a legmodernebb technikát használta. Akkor az volt a

legjobb, és gyorsan sutba dobta a régit ha megtalálta az újat. (Példa erre a népi fafúvós hangszerek készítése: amint megjelentek a modern esztergagépek, a fúvós hangszerek azzal készültek a tökéletlen faragás helyett.)

Nem szabad kinevetni a csupán néhány évig tartó összeszerelhető bútorokat: ez a dolguk. Majd veszük másikat, és megtanuljuk örömmünkkel lenni a gyakori cserében.

A ma népművészetből gyökerező tárgyainak nem kell örökérvényűnek lenni feltétlenül. Itt a nagy változás. Míg nagyanyáink szekrénye (és annak tartalma) évszázadokig is eláll, a mai lehet, hogy csak egy-két évig. A hímtett terítő nemzedékeknek szolgál: ma ugyanazt több színben is megvásárolva rövid ideig használjuk. Nem baj! **Gondolkodásunkat kell átállítani. Nem egy esetben sikerült már ez a technika történetében, itt az idő, hogy hagyományainkra építő díszítő kultúránkra is más szemmel nézzünk. Minden művészeti ágnak követnie kell annak a kornak a kihívásait, lehetőségeit és igényeit, amelyben készül.**

A Szalon felépítése

A Szalon kiállítása középpontjában – a kortárs népművészet értékeit használó – **EMBER** áll. Az ember, annak ellenére, hogy tárgyakat látunk. Az az ember, aki rohan, telefonál, virtuális térben él, de legyen akár kertjét gondozó falusi nyugdíjas vagy egyetemista, vagy „z generációs” fiatal. Egy dolog közös bennük: szeretnének komfortosan és jól élni, fontos számukra az igényes vizuális tér, amiben élnek és felelősnek érzik magukat magyarságukban.

Ezért a kiállítást az ember életének szakaszai szerint bontjuk, fő témája pedig az ember életének talán legfontosabb, de mindenképpen legdíszesebb, leginkább tárgyakkal teli eseménye: a **MENYEGZŐ**, ez látható a fő teremben.

A termék mottója egy-egy *népdalból kölcsönzött sor*.

A kiállítás rendezése

A kiállítást a Műcsarnok szakemberei rendezik. A termék speciális sajátosságaihoz és lehetőségeihez mérten teszik ezt.

A tárgyakhoz kétnyelvű **felirat** tartozik. Az alkotó neve, a tárgy megnevezése – ha van fantázia neve és az anyag, amiből készült ill. a technika. (Amelyik jellegzetesebb.) Esetleg némi kísérő magyarázat ha szükséges a megértéshez. Rendkívül fontos, hogy ezek **megfelelő nagyságban és megfelelő magasságban legyenek**. Nagy méretű (nem hivalkodó) de jól kitalált, hasznos feliratok kelljenek!

A kiállítási termekben **szól a zene – a látogatók fülhallgatóján**. Miután a termék rendkívül visszhangosak, nem merem ajánlani a folyamatos hangos zenét, mert nem hat jól. És a fülhallgató ki is kapcsolható – ha a látogató nem igényli. Ahol tájegység specifikus téma van, ott az annak megfelelő zene szól, másutt feldolgozott (Bartók, Kodály és 20-21. szd-i szerzők) vagy revival népzene – az adott kiállításrésznek megfelelően. (A zene tárgy-csoportonként változik.) Ha megoldható, a zene választható lehet, tehát a látogató 2-3 zene közül választhat.

A zenéket a tárgyak végleges kiválasztása és elhelyezése után lehet megajánlani.

A kiállítótermekben **interaktív helyek vannak**, ahol a látogató többet megtudhat az adott technikáról, tabletek segítségével. Itt le lehet ülni és szörfölni...

Van sötétített moziterem, ahol **filmeket lehet nézni**. A filmeket az MTVA-tól, a Néprajzi Múzeumból és az MTA BTK ZTI-től, valamint magán gyűjteményekből lehet elhozni.

Egyes termekben **táncparkettet** állítunk fel. Ez azt jelent, hogy a padlózatra van rajzolva a tánc menet, megszámozva a helyeket, ahova lépni kell, az oldal (bal-jobb) megjelölésével és az időtartam (kottában használatos ritmusjelek) megadásával. A táncoló látogató közben monitoron látja az adott táncot, és megpróbálja azt utánozni. Fülhallgatóból jön a zene, ha megoldható, a lépések tempójában, azaz megáll a zene ha megáll a táncoló. Ehhez egy ismert táncművész és egy ügyes programozó segítségét lehet igénybe venni.

Gamer monitort is kihelyezhetünk, ahol szintén bizonyos mozdulatok gyakorolhatóak, pl. falusi háttérrel. Megjelennek a falusi élet paraszti kellékei: ökrösszekér, népviseletes emberek, és ezek között „sétál” vagy mozog, pózol a látogató. A monitor szkenneli a látogatót és a kiállított **ruhából ajánl** számára. Ugyancsak ajánl színben, mintázatban, hangulatban hozzáillő egyéb alkotást: **kerámiát, faragást** stb. Tehát látszik a saját arc egy hozzáillő ruhával, vagy mellette van egy alkotás.

Mindezt emailben meg lehet kérni, otthon lehet nézegetni, kinyomtatni és emlékezni a kiállításra.

A kiállítás célja valamiféle **„rendrakás” a látogatók fejében**. Szeretnénk megmutatni, hogy mi is a lényeg: csodálatos paraszti hagyományainkkal igenis tudunk élni, van helye és szerepe ezeknek a mai világban is. Elérkezett ez az idő is. A kiállításra szánt tárgyakat egy grémiumnak kell kiválasztania. Dolgozatom a fő irányokat mutatja meg. Az ajtók, bejárati részek mindenütt szabadok. A Múcsarnok templomszerű építészeti sajátosságait felhasználva a kiállítás kiemelten fontos részét, a **menyegzőt**, illetve a **templomi esküvőt** az épület apszisában (XI.: Szoborcarnok) mutatjuk be. A leány- és legénybúcsút a IX. és VI. termekben helyezzük el, mintegy előkészítve a menyegzőt. A kereszthajóban (X. és XII. termek) a menyegző utáni lét elemei, kellékei: a táj, a kert, az udvar, ill. a lakberendezés kellékeivel.

I. Terem²⁶

Fogadás, feliratok, kurátor(ok) gondolatai, és egy-két meghökkentő nagyobb tárgy, pl. egy paraszti csónak és egy nagyméretű kortárs plasztika. A fal mentén különféle tárgyak. Lehet egy eredeti parasztruhás és egy kortárs iparművészeti ruhás baba is egymás mellett, közösségben.

Ünnepnapok – *Adjon Isten minden jót...*

Karácsonyi, húsvéti kellékek, névnap köszöntésre alkalmas dolgok, festmények, amelyek ünnepekről szólnak. Betlehemek különféle anyagokból, karácsonyi díszek, de feszületek és más tárgyak is. Nem keresztény vallások szimbólumai is megjelenhetnek.

II. Terem

Gyermekkor – *Én kicsike vagyok...*

Minden, ami gyermekkorral kapcsolatos, a gyermekruhától kezdve a bölcsőig, játékokig.

III. Terem

Öltözködés - *Kerekes a szoknyám alja...*

²⁶ A termék számozása a Múcsarnok honlapján találhatóéval azonos.

Itt a lányok olyan cifrák...

Cifra szűröm szegre van akasztva...

Egyik leggazdagabb rész: női és férfi ruházatok. Nem látunk már matyó rózsát, de érezzük a szabásvonalból, a színekből és a hangulatból, hogy ez magyar.

IV. Terem

Mindennapok – *Ha úgy tudnál szitálni...*

Négy lába van, mégsem jár...

Isten adta fényes napom...

Olyan tárgyak, amelyeket a mindennapokban is használunk: cipők, táskák, használati eszközök, ékszerek, textilek, anyagok. Mézeskalács, grilláztorta és egyebek. Festmények a falon, melyek szintén a mindennapokkal foglalkoznak.

V. Terem

Mese – *Kerek, de nem alma...*

Faragások, kerámiák, rátétes munkák, amelyek elbeszélő tartalmat hordoznak. Példa a somogyi faragás: a pásztor a botjára egy egész sztorit ráfaragott. Szövött, kötött anyagból készült mesés falvédők. A mese nemcsak a felnőtteknek szól... Időközönként itt lehet valódi mesedélután tartani meghívott mesélőkkel.

VI. Terem

Legénybúcsú

Férfias tárgyak. Kések, bicskák, halász eszközök. Festmények e világról.

Minden, ami vicces, finoman erotikus, kedves, amit mai világunkban érdemes elővenni. Versek, vőfély rigmusok a falakra festve, stb. Itt van a cipők egy része is.

Előkerülhet egy-egy **performansz** is: hogyan válik valaki felelős családapává vagy anyává, megviccelt menyasszony, stb... Ezeket filmen mutatjuk, ám néha megelevenednek, azaz valós szereplők játsszák el. Ezt meghirdetjük a különböző felületeken.

VII. Terem

Itt lehet **koncertet** tartani, mert itt a legjobb az akusztika. Napközben játszóházként működhet. A falakon kortárs festményeket képzelek el, a népművészet utóhatásait.

VIII. Terem

Tapogató, szagolható terem. Itt autentikus népművészeti tárgyak vannak a Néprajzi Múzeum mostanában költöző raktárából. (Reméljük, örülnek is annak, hogy kérünk tőlük!) A tárgyak mellett ott az alapanyag, amelyet meg lehet simítani, meg lehet szagolni. Please touch! Érintse meg! Le lehet feküdni a csérgére, be lehet ülni egy ölelő farönkbe...

IX. Terem

Leánybúcsú

A leány- asszonyélet kellékei. Ékszerek, főzéshez használatos tárgyak, textíliák. Festmények e világról. Vicces tárgyak. Már itt megjelenhetnek a vicces tartalmú, újragondolt falvédők.

X. Terem

Udvar, kert – *Míg a világ világ lesz...*

Udvarom, udvarom...

Felszántatom babám udvarát...

Fotó, tájépítészet, udvar, kert. A megóvandó természet. Zöld. Vigyázni kell rá, mert életünk feltétele és mert szép. Főleg képek: a természet, a magyar erdő és mező.

Megjelenhetnek a szüret kellékei: hordók, boroskancsók, kupák. Mezőgazdasági eszközök, kerti bútorok.

XII. Terem

Ahol lakunk - *Pesten csináltattam házat...*

Cifra palota...

Nyitva van az aranykapu...

Építészet – belsőépítészet. Ház – bútor. Életünk alapvető kellékei – a népművészet szűrőjén át nézve és megalkotva. Edények, háztartási kellékek. Itt látható kortárs falvédő kiállítás is. A régi technikák és feliratok új formában jelennek meg. Ezek a kortársalkotások humorosak, ám a népi világból eredeztethetőek.

Szoborcarnok

Ez a fő helyszín, itt van a szélesebb térben a **menyegző**, a félköríves részen a **templomtér**, az esküvő helyszíne.

Menyegző – *A menyasszony szép virág...*

Jaj de szépen jövünk mi...

A kapuba a szekér...

Édesanyám, felvirradt már az a nap...

Hej de biz ez lakodalom...

A teremben egy lakodalmas sátor látható. **Textilekkel** leterített asztal – különböző **kerámiákkal, üvegekkel, tárgyakkal**. Ott a **menyasszony** és a **vőlegény**, megfelelő kortárs népművészeti, semmiképpen se nosztalgikus **ruhában**, a fő fény rájuk irányul. De ott vannak a vendégek is, akik mind mind a kiállítandó ruhákat viselik. Különböző korosztályok, különböző stílusok jelennek meg, ahogyan történik ez a valóságban is. És ott vannak mellettük az **ajándékok**, amiket hoztak. Ott vannak a zenészek: illetve a **hangszerek**. A terem egy része az övék! Mellettük a fülhallgató, bele lehet hallgatni a hangjukba. **Táncosok** is vannak: filmen, autentikus, revival előadók és kortárs táncfilmek. Itt van a **táncparkett**, amelyen lépéseket lehet próbálgatni.

Az ételekre is kell gondolni, a legkiválóbb mestereket kell meghívni. Ehhez hasonló élelmiszerek kaphatóak a büfében is.

Utalás lehet a kánai menyegzőre: szövege, dallama a falon, kancsó, hordó a helyszínen.

A kiállítás az épület apszisában van, a félköríves rész a **templom**.

Az oltárterítő is alkotás. Itt is van egy menyasszony és vőlegény. A szakrális művészet iparművészeti megjelenítése, pl. szövött textilek, kerámia tálak stb.

A templomban elképzelhető – mintegy ellenhatásként, kontrasztként egy **eredeti ruhás menyasszony-vőlegény** is, pl. kalocsai fekete ruhás menyasszony vagy széki rozsmaring koszorús, színes menyasszony, esetleg egy túldíszített kalotaszegi pár...

Elképzelhető, hogy **megváltozott munkaképességű emberek** alkotásai is helyet kapnak a legnagyobbakéi mellett, mert a paraszti világban is így volt, figyeltek egymásra, segítették egymást az egyet akaró de különbözőképpen működő és viselkedő emberek.

